

Мазепіана

Олекса Горбач

УНІВЕРСАЛ ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ З 10.XII.1700 р.

Д-р Микола Радейко з Осльо набув I.XII.1978 р. на авкції в Гамбурзі від фірми Dögling (власник W. Goerick) оригінал Мазепиноного дарчого «універсалу» з 10.XII.1700 р. для гетьманського конюшого Івана Дяківського, реєстрований у каталозі згаданої фірми під нр. 122(а) Мазера, ркп.

Цей універсал писаний вишир на горішній половині (формат: 22 x 32 см) зігнутого вдвоє аркуша паперу (формату: 44 x 32 см). На долішній половині аркушу вміщено тричі один під одним польський напис: Państwo Włoskie.

Під універсалом зліва підпис гетьмана Івана Мазепи, ідентичний з відображенням у книзі А. Jensen: Mазера, Lund 1909, — а зправа тиснена кругла печатка («суха») з пішим козаком, що тримає на лівому плечі самопал; довкруги в відмежованій обабіч колами смузі обводу напис: Печата Малои Россіи Воиска и^х Царского Пресвѣтлого величества Запорозкого. Таку саму печатку подає Р. Климкевич у статті «Сфрагістика» в *Енциклопедії українознавства*, II, Париж-Нью-Йорк 1976, с. 3113, а теж *Перспект Музею Церкви-Пам'ятника у Бавнд-Бруку* з 1978 р.

У виданні В. А. Передерієнка «Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріяли сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України)», Київ 1976, нашої грамоти, очевидно, нема; не зустрічаються там ніде прізвища Константин Голуб, Іван Дяківський ні теж назва річки Реть а чи назви млинів Куряча Нірка під Подоловом чи Рівчак.

Словник гідронімів України, Київ 1979, реєструє в Кролевеччині р. Реть як лівий доплив Єсмані (себто лівого допливу Десни); р. Реть має правим допливом р. Ретик (с. 460).

З мовного погляду наша грамота включає такі цікаві діалектні північно-українські риси: 1) перезвук первісного *o* в *y* в новому закритому складі під наголосом (Дякувскому, Нурка «нірка, нора»; форма килка «декілька» це південно-українізм; *o* ненаголошене зберігається: Ровчакъ), 2) ненаголошені *ѣ* і давнє носове *e* переходять в *e* (вишьпомененных, на рецьѣ), 3) *p* отверділо (Курачая), 4) давальний однини чоловічих іменників кінчається на -у (пану Костантію Голубу, тестю, — але й південне: пану сотникови), 5) дієслівний суфікс -увати має форму -овати (пожитковати), 6) в лексиці ж загальноукраїнські тоді польонізми й латинізми канцелярські (ознаймуемъ, комуколвекъ, воитаемъ з посполитими людми, гетманскомъ, щире роненіє услуги, позосталих, ствержаемъ, позволяемо, приходи розмѣровіє, вишьпомененных, заживати, заживан'є, варуемъ, приказуемъ, унѣверсаломъ, респектующи, реиментарско; церковнослов'янізм: владѣніє) як теж побутові терміни народні (млин, кола мучніє, коло ступное, хуторъ, сѣножати, перенатбан'я). То вже з того погляду грамота заслуговує на опублікування й увагу історика мови.

ТЕКСТ УНІВЕРСАЛУ

Пресвѣтлѣишаго и Державнѣишаго Великого Г^Сд^ря
Нашого Его Ца^Рскаго Величе^Ства Воиска Запорожского
Гетманъ и Славного Чина Св^Того Ап^Сла Андрея Кавале^Р
Ішанъ Мазепа

Ознаимѣемъ симъ нашимъ ѳнѣверсаломъ кождомѣ, комѣколвекъ ѳ томъ вѣдати належить а ѳсобливе Панѣ Сотникови Кролевецкомѣ, Атаманнѣ з товариствомъ, и Воитамъ з ѳспополитими Людми в ѳ той Сотнѣ наидѣючимъ ся: ижъ Респектѣючи Мы на вѣрнѣе, и значнѣе при Дворѣ Нашомѣ Гетманскомѣ Пѣа Івана Дякѣвского бывшого Конюшого Нашого черезъ килка лѣтъ щире роненіе ѳслѣги, а заѳхочаючи Его в ѳперед до далшой Нашой Воисковой слѣдѣбы надаемъ Емѣ Пѣѣ Іванѣ Дякѣвскомѣ в млинахъ по Небожчикѣ Панѣ Костантію Голѣбѣ Тестю Его жѣ Пѣа Дякѣвского позосталихъ Частью Воисковою пожитковати. А яко симъ ѳнѣверсаломъ Нашимъ ѳнѣе Млини под Подоловомъ на рецѣ Ретѣ два млини прозиваеміе Кѣрачая Нѣрка ѳ чотирохъ колахъ: о трохъ колахъ мѣчныхъ, а ѳ четвертомъ стѣпномъ. Такъже и млинъ ѳ едномъ колѣ мѣчномъ в самомъ селѣ подоловѣ на той же рецѣ бѣдѣчи, прозиваеми Ровчакъ. При которихъ млинахъ лѣсь, поля, сѣножати и хѣторъ ствержаемъ позволяемъ, и надаемъ Емѣ Пѣѣ Іванѣ Дякѣвскомѣ всякіе приходы розмѣровіе з ѳ тихъ вишѣпомененныхъ млиновѣ Воисковіе и Господарскіе ѳтбирати, и спокоине заживати. Такъ варѣемъ и пилно Реиментарско приказѣмъ, абы нѣхто не смѣлъ, и не важиль ся жадной наиеншо в ѳ тимъ спокоиномъ ѳныхъ Млыновѣ заживаню и владѣнню чинити перешкоды и перенатбаня. Данъ в батѣринѣ Декаврїа ТРокѣ Мѣѳаго [10.XII.1700]

Звышъ Менованы Гетман

Ішанъ [... нечітко]

[кругла печатка з козаком пішим та самопалом на лівому плечі й написом на відмежоваңім обабіч кругами обводі: "Печа..."]

ПРИМІТКА: Універсал гетьмана Івана Мазепи для конюшого Івана Дяківсько-го на 4 млини на р. Реті під Подоловом у Кролевецькій сотні, виставлений в Батурині 10.XII.1700 р. Писаний на папері скорописом 17 в., формат 44 x 32 см. Набута д-ром Миколою Радейком з Осльо на авкці в Гамбурзі дня I.XII.1978 від фірми Dörling (Inhaber W. Goerick)

